

A young girl with long brown hair, wearing an orange cardigan, is sitting at a desk in a classroom and raising her right hand. She is looking towards the camera with a slight smile. In the background, other students are seated at desks, and a bookshelf filled with books is visible. The classroom has a blue bulletin board on the wall.

**Analiza sektora obrazovanja 2015–2020.
„Ka kvalitetnom obrazovanju za svu djecu”**

- **Tinde Kovacs-Cerovic – kvalitet i pravičnost**
- **Miriam Visser – infrastruktura, planiranje i finansiranje**

Konsultantska agencija SOFRECO

Analiza sektora obrazovanja: osnovna svrha

Analiza sektora obrazovanja pruža:

dubinski uvid u funkcionisanje obrazovnog sistema koji je zasnovan na dokazima (pristup, kvalitet, pravičnost, efikasnost i učinkovitost).

Analiza sektora obrazovanja ključnim akterima i zainteresovanim stranama omogućava:

da definišu prioritete oblasti za reformu politika i ulaganja.

Analiza sektora obrazovanja služi kao:

ključni input za planiranje održivih budućih reformi u sektoru obrazovanja.

Analiza sektora obrazovanja

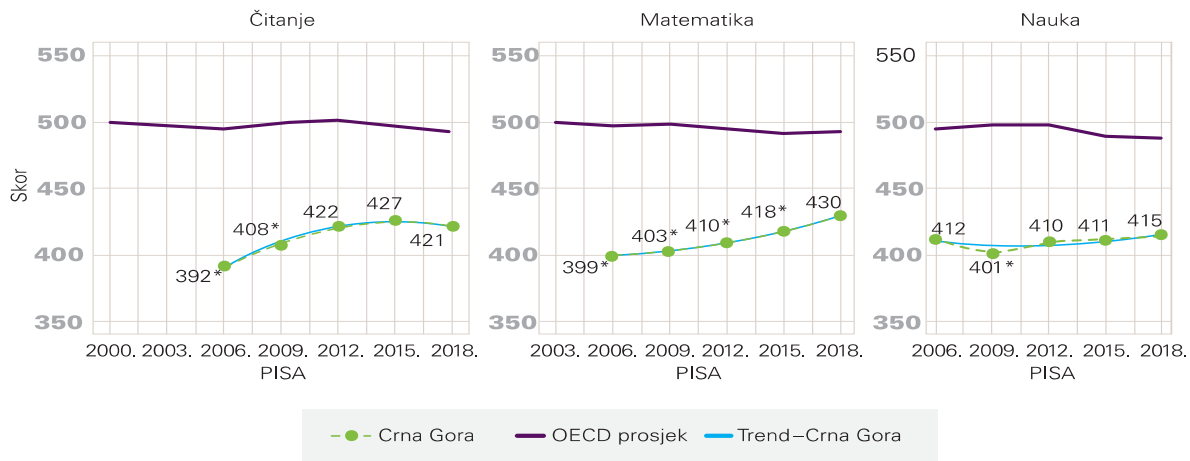

Holistički plan reforme
sektora obrazovanja

Preporuka 1. Poboljšati kvalitet obrazovanja, unaprijediti postignuće učenika i zapošljivost mladih.

Trend napredovanja 2006–2018.

Osim u matematici, nije postignut stabilan i statistički značajan napredak u periodu 2006–2018.

Veoma nepovoljna distribucija postignuća – skoro pola učenika ispod drugog PISA nivoa

ispod 2. nivoa	čitanje	matematika	nauka
U Crnoj Gori	44%	46%	48%
OECD prosjek	14%	13%	16%

Razlika u učenikom postignuću između gimnazija i stručnih škola je velika: 69–77 poena.

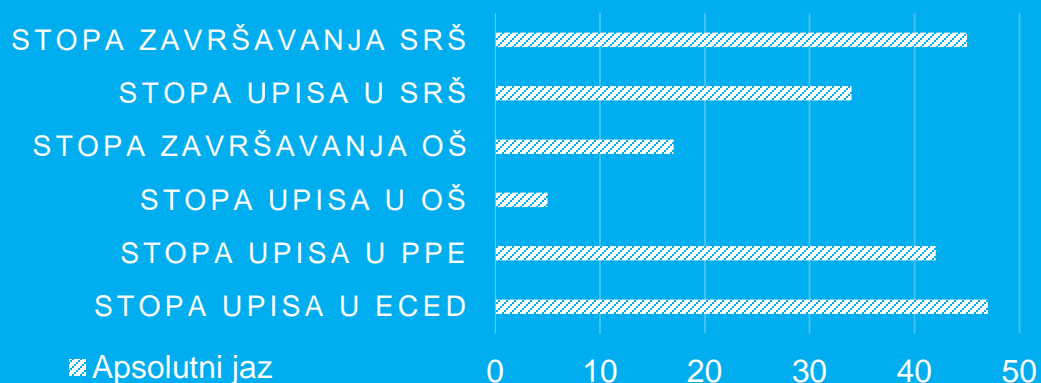
Opadajuća, ali relativno visoka stopa nezaposlenosti mladih – različite studije ukazuju na neusklađenost između vještina koje se razvijaju u obrazovanju i onih koje traži tržište rada.

- Unaprijediti kurikulum, nastavni stil/metode i ocjenjivanje – posebno formativno.
- Osigurati da nastava bude zanimljiva, izazovna, aktivna i kooperativna i da podstiče kritičko mišljenje, duboko razumijevanje, autonomiju i razvoj učenika.
- Uspostaviti bližu povezanost između obrazovanja i tržišta rada i ojačati karijerno vođenje.

Preporuka 2a: Poboljšati stepen pravičnosti i podstaći upis i ostanak u školi za svu djecu na svim nivoima (socio-ekonomski aspekt).

Razlika između procenta učenika iz gornjeg i iz donjeg kvintila u obrazovanju prema indeksu bogatstva

APSOLUTNI JAZ

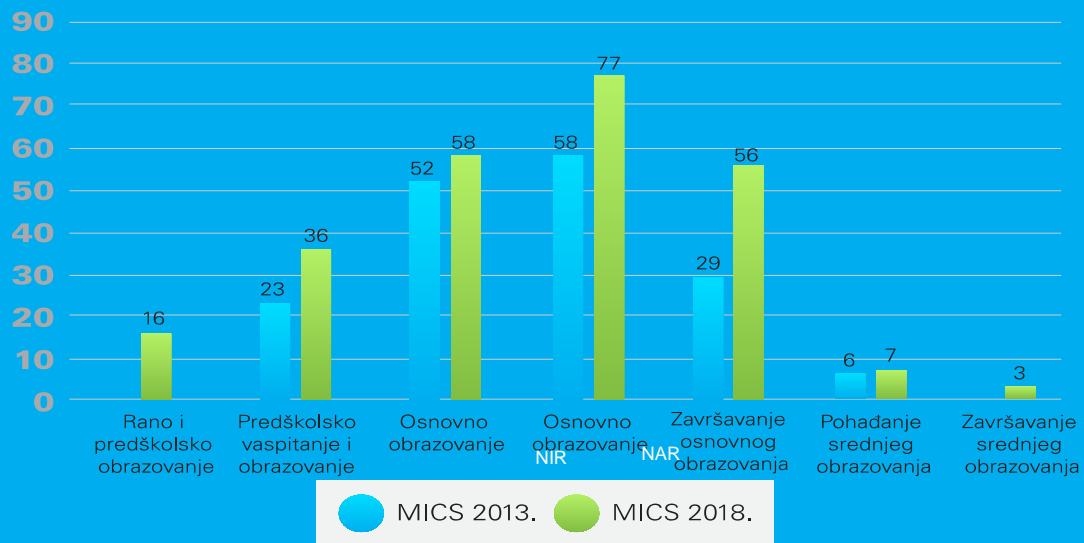

Pristup i završetak svakog nivoa obrazovanja u značajnoj je vezi sa siromaštvom. Posebno su ugroženi:

- učenici pri upisu i završavanju srednjeg obrazovanja (posebno dječaci iz južnih regija, više sada nego prije),
- učenici pri završavanju osnovnog obrazovanja,
- djeca u predškolskom uzrastu (djeca iz gornjeg kvintila imaju 6–8 puta veću šansu da pohađaju vrtić od one u donjem).

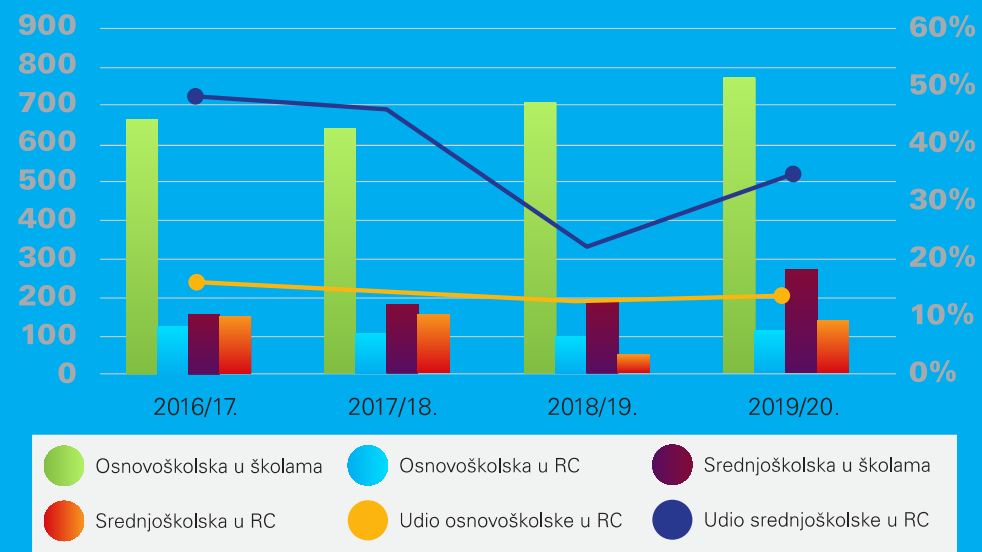
- Osigurati veći obuhvat predškolskim obrazovanjem.
- Osigurati veću stopu upisa i završetka srednjeg obrazovanja.
- Pojačati mjere socijalne i finansijske podrške učenicima, kao što su stipendije i krediti.

Preporuka 2b: Poboľšati stepen pravičnosti i podržati mjere usmjerene na najugroženije grupe.

Romska naselja – pohađanje i završavanje prema nivou obrazovanja, 2013. i 2018.

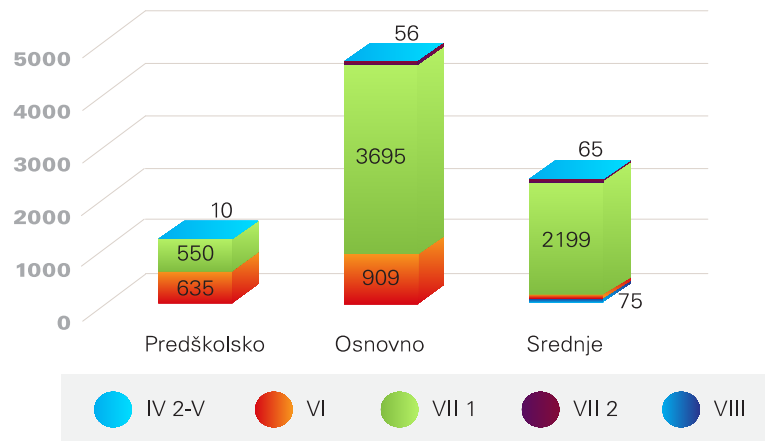
Djeca s posebnim obrazovnim potrebama u redovnom obrazovanju i u resursnim centrima (apsolutni broj i udio) prema školskoj godini

- Nastaviti povećavanje obuhvata u ranom i predškolskom obrazovanju, povećati dostupnost srednjeg obrazovanja za osjetljive grupe i promovisati inkluzivno obrazovanje.
- Analizirati efekte postavljenih mjera i pojačati/uvesti djelotvornije i bolje targetirane mjere za integraciju i inkluziju.
- Podržati međusektorsku povezanost.

Preporuka 3: Unaprijediti obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika.

Kvalifikaciona struktura zaposlenih nastavnika

- Oko 25–30% nastavnika godišnje pohađa stručno usavršavanje.
- Dominiraju kursevi, efekti se rijetko prate.

Ubrzati reformu inicijalnog obrazovanja nastavnika:

- Uskladiti sa Standardima za nastavničke kompetencije
- Uskladiti s praksom u državama članicama EU
- Povećati udio psihološko-pedagoško-didaktičkih disciplina i školske prakse
- PP programi za buduće nastavnike u stručnom obrazovanju
- Procedura selekcije pri upisu na nastavnički fakultet

Evaluirati i unaprijediti profesionalni razvoj nastavnika:

- Osigurati relevantnu ponudu za sve kompetencije
- Osigurati primjenu novih vještina u svakodnevnoj nastavi
- Razviti model profesionalnog razvoja unutar škole

Osigurati podsticaje za razvoj karijere nastavnika.

Preporuka 4: Osigurati podsticajnije okruženje za učenje i razvoj.

- Učenici rjeđe njeguju razvojni način razmišljanja.
- Sa stavom: „Vaša inteligencija je nešto što ne možete značajnije promijeniti.“ ne slaže se 45% učenika (npr. 77% u Estoniji, 75% u Danskoj i 63% je OECD prosjek).
- Značajno više učenika je izostalo iz škole (58%) ili kasnilo na čas (67%), u periodu PISA ispitivanja, nego u drugim zemljama (OECD prosjek je 21% i 48%).
- Manje je nastavnih dana nego u EU.
- Manje učenika dobija dopunsku obrazovnu podršku (21% naspram 62% OECD prosjeka).
- Manjak ITK opremljenosti (2018. godine, Crna Gora je bila peta zemlja od začelja PISA učesnika).
- „Institucije su se udaljile jedna od druge.“
- Rijetke su nezavisne evaluacije efekata novih politika.

Školski nivo

- Školske politike usmjeriti na podržavanje dobrobiti učenika: motivisanosti za učenje, razvojnog načina razmišljanja, osjećaja pripadnosti školi, povjerenja, samoefikasnosti.
- Pojačati učinkovitost roditeljskih i učeničkih predstavnika u školi.

Obrazovni sistem

- Osigurati više vremena za nastavu i učenje i više podrške nastavnika učenicima kojima je podrška potrebna.

- Integrisati digitalne alatke i tehnologiju na kvalitetan i inkluzivan način, razviti digitalne vještine nastavnika i učenika.

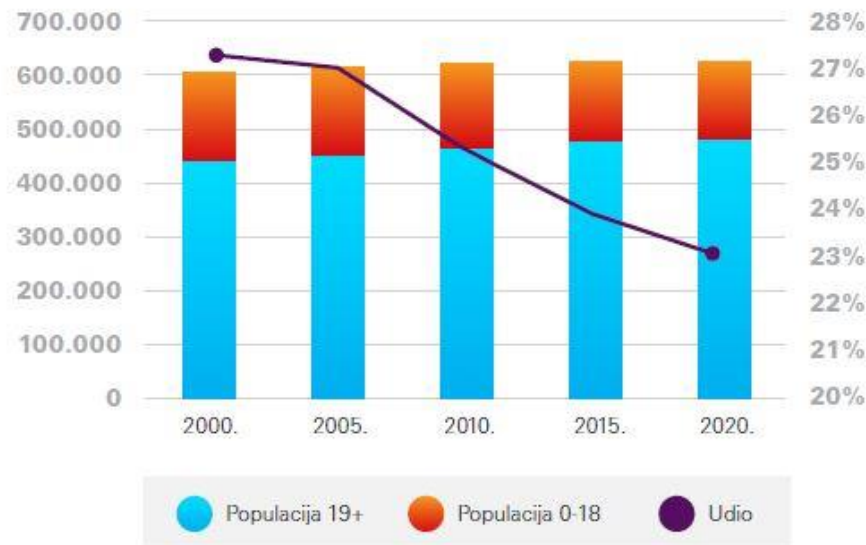
Institucionalni okvir za podršku razvoja obrazovanja

- Poboljšati međuinstitucionalnu saradnju na sistemskom nivou.
- Osigurati efikasniju upotrebu podataka za razvoj novih politika.

Preporuka 5: Poboljšati adekvatnost školske infrastrukture.

Razumijevanje potražnje

Slika 1.1b Rast broja stanovnika u periodu 2000–2020, uključujući udio djece mlade od 18 godina

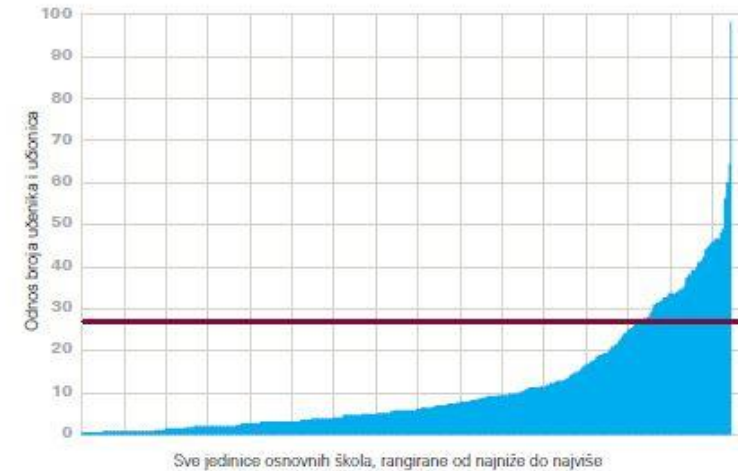

Izvor: MONSTAT

- Ukupno gledano, populacija školskog uzrasta je u padu.
- Demografski trendovi u regijama se razlikuju.
- U urbanim sredinama raste pritisak na obrazovni sistem.

Razumijevanje ponude

Slika 2.5 Odnos broja učenika i učionica rangiran od niskog do visokog za svaku osnovnu školu u 2019. godini

Izvor: Proračuni autora na osnovu podataka iz MEIS-a

- 2019: u 87% školskih jedinica radilo se u okviru norme ili ispod norme u pogledu broja učenika po odjeljenju.
- Ipak, dvoje od troje djece učilo je u osnovnim školama koje karakteriše nedovoljna fizička infrastruktura.

- Ojačati funkciju planiranja: to je od velike važnosti za rješavanje problema neusklađenosti između potražnje i ponude u pogledu školske infrastrukture, koji je dodatno intenziviran demografskim promjenama.

Preporuka 6: Unaprijediti upravljanje ljudskim resursima u obrazovanju.

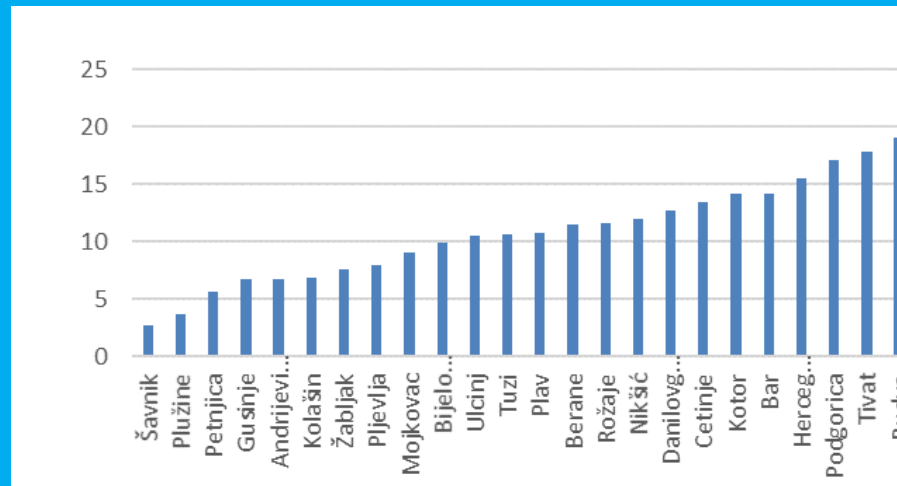
Razumijevanje potražnje

- Povećanje broja oglašanih slobodnih radnih mjesta u periodu 2015–2019.
- Distribucija nastavnog kadra treba jasnije da korespondira s opštim populacionim trendom.

Razumijevanje ponude

- Nastavni kadar koji stari
- Moguća neusklađenost u pogledu kvalifikacija između upražnjenih radnih mjesta, tj. potreba i nezaposlenih nastavnika
- Nedostatak stručnih saradnika (pedagoga, psihologa, itd.)
- Raznolik raspon odnosa broja učenika po nastavniku na svim nivoima kad se uporede opštine

Odnos broja učenika i nastavnika u osnovnom obrazovanju, po opštinama

Poboljšati bazu podataka o ljudskim resursima

Dostupni podaci iz MEIS-a o trenutnom obrazovnom kadru imaju određena ograničenja. Potrebna je baza s podacima o ljudskim resursima koja će se koristiti za utvrđivanje budućih potreba za nastavnicima po nivou, predmetu, regionu, itd.

Preporuka 7: Izraditi integralni strateški plan.

Na osnovu preporuka 1–6:

Ojačati kapacitete relevantnih institucija za planiranje, budžetiranje, implementaciju i evaluaciju.

➤ Raditi na integralnom, višegodišnjem strateškom planu koji pokriva **sve nivoe obrazovanja:**

- jasni i realni ciljevi koji pokrivaju indikatore pristupa, kvaliteta i jednakosti
- zasnovan na dokazima
- scenariji s troškovima

➤ **Generisati dodatne dokaze kako bi se podržalo efikasno planiranje elemenata koji iziskuju najveće izdatke:**

- i. Mapirati postojeću školsku infrastrukturu kako bi se osigurala maksimalna efikasnost u pogledu korišćenja resursa i najveća korist za učenike.**
- ii. Uspostaviti pouzdanu nacionalnu bazu podataka o ljudskim resursima u obrazovanju, koja se može koristiti za buduće planiranje ljudskih resursa.**

Preporuka 8: Osigurati dovoljne resurse za implementaciju.

Slika 5.2 Trend u pogledu izdvajanja Vlade Crne Gore na obrazovanje u poređenju sa BDP-om, period 2015–2020.

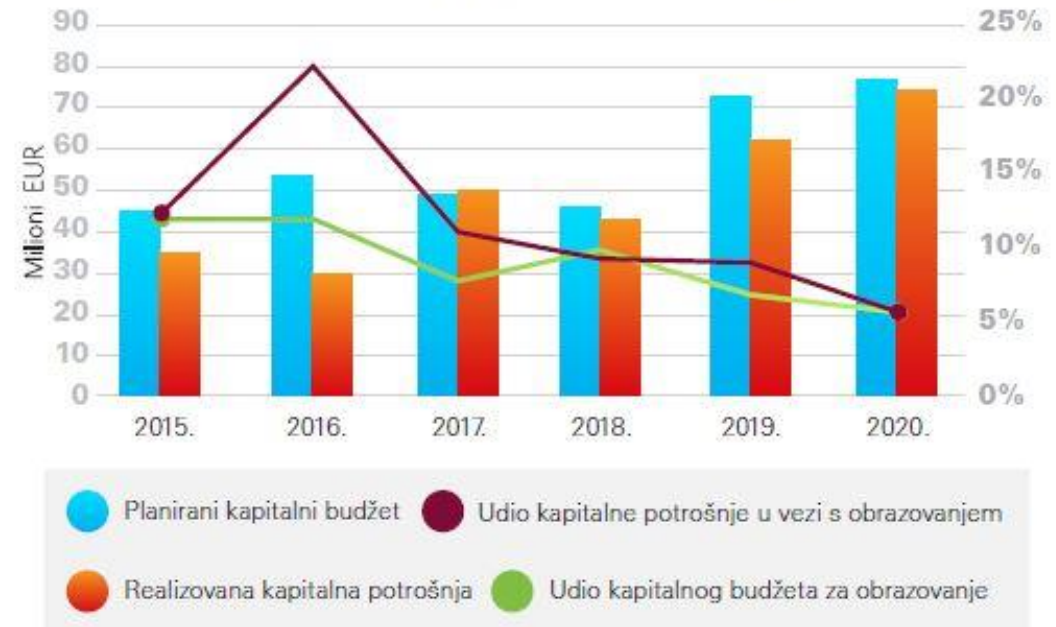

Izvor: Izvještaji MF o rashodima za period 2015–2020. na osnovu administrativne klasifikacije

Realni rast od oko 1,5% godišnje, u prosjeku, u periodu 2015–2019.

Relativni značaj javne potrošnje na obrazovanje je smanjen. Godine 2020. povećao se samo kao direktna posljedica smanjenja ekonomije.

Slika 5.13 Ukupne planirane i ostvarene kapitalne investicije i udio u obrazovanju, 2015–2020.

Udio kapitalnog budžeta utrošenog na obrazovanje je smanjen.

Udio tekućeg budžeta (održavanje, obuka nastavnog kadra, itd.) takođe je smanjen.

Preporuka 9: Osigurati da je strateški plan finansiran, da jasno ukazuje na prioritete i da počiva na principu ekonomične i isplative potrošnje.

- Strateški plan treba da prate **potpune informacije o svim troškovima**, s **različitim scenarijima**, u zavisnosti od **brzine ekonomskog oporavka**.
- Trenutni trend potrošnje predstavlja razuman argument za razmatranje **povećanja izdvajanja Vlade Crne Gore za sektor obrazovanja** kako bi se pospiješilo sprovođenje strateškog plana.
- Istovremeno: rješavati sve potencijalne probleme u pogledu neefikasnosti kao dio poboljšane prakse planiranja i kroz detaljniji pregled javne potrošnje.
- Potencijalno **spoljno finansiranje** moglo bi biti komplementarno sa sprovođenjem (određenih djelova) strateškog plana.
- Konačno, vršiti **monitoring** implementacije i **evaluirati** efekte politika.

Hvala!